

ються професійні компетенції і компетентності, які вдосконалюються в ході професійної педагогічної практики в службах правового захисту молоді департаментів (регіонів).

Програма навчання педагогів правового захисту молоді включати такі основні напрями:

- 1) педагогічний супровід неповнолітніх в системі ювенальної юстиції;
- 2) підліток, сім'я, соціальне оточення;
- 3) професія педагога правового захисту молоді в системі ювенальної юстиції: історія, завдання, установи правового захисту молоді;
- 4) ювенальна педагогіка;
- 5) методика виховної роботи з важкими підлітками;
- 6) психопедагогіка виховної роботи;
- 7) методика професійної діяльності педагогів правового захисту молоді.

Розглядаючи дану проблему в регіональному контексті, слід підкреслити, що в Україні число дітей, які потребують соціальної підтримки, досить велике, адже проблеми асоціальних явищ в молодіжному середовищі, такі як наркоманія, алкоголізм, молодіжна злочинність, викликають найбільше занепокоєння в контексті загрози соціальної безпеки. Від того, яку життєву позицію оберуть ці діти: виростуть вони законослухняними громадянами або поповнять лави кримінального середовища – залежить від дорослих, особливо від тих, хто в силу своїх службових обов'язків покликаний здійснювати захист прав і законних інтересів неповнолітніх, які опинилися в екстремальних умовах.

Один зі способів вирішення цієї проблеми бачиться в єдиному підході до професійної підготовки фахівців, покликаних працювати в установах системи профілактики. Виконання обов'язків щодо роботи з дітьми, які опинилися у важких життєвих ситуаціях, вимагає високопрофесійного підходу.

Неповнолітніми порушниками повинні в першу чергу займатися спеціалізовані виховні служби ювенальної превенції, в тісній взаємодії зі спеціалізованими органами та установами освіти, соціального захисту населення, охорони здоров'я та ін.

Таким чином, такий підхід дозволить в перспективі сформувати систему ювенальної превенції як самостійну і реальну частину державного комплексу громадських правозахисних інститутів для дітей та молоді. Це потребує вирішення кадрових питань, зокрема підготовки педагогів-ювенологів, здатних кваліфіковано надавати правову допомогу дітям та здійснювати завдання протидії і профілактики асоціальних явищ серед молоді.

1. Конвенція про права дитини. URL: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf.

2. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211.

3. Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх («Ер-Ріядські керівні принципи») від 14 грудня 1990 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/c394y1990>.

Халапсис Алексей Владиславович
професор кафедри
соціально-гуманитарних дисциплін
Днепропетровского государственного
университета внутренних дел,
доктор философских наук, профессор

ДЕВАЛЬВАЦІЯ ІДЕОЛОГІЙ

Одним из трендов современности является значительное снижение влияния политических идеологий на жизнь общества. Политические идеологии становятся все более условными, а в большинстве западных стран идеология парламентских партий фактически сливается с предвыборной программой, которая пишется по принципу *ad hoc*, применительно к конкретным обстоятельствам, к случаю, и столь же быстро переписываются при изменении политической конъюнктуры. Партии уже не столько *убеждают* граждан, сколько *привлекают* электорат. На этой почве получает активное распространение антиидеологизм, подразумевающий отказ от устойчивой идентификации с определенной частью политического спектра. Следует ли из этого, что мы вступаем в постидеологический мир, в котором идеологиям просто не будет места?

Функционирование идеологии предполагает наличие хорошо поставленной пропаганды, поэтому во всех тоталитарных государствах пропаганде уделяется огромное значение. Пропаганда эффективна, если сила, которая использует идеологию в целях управления массовым сознанием, имеет серьезный контроль над средствами массовой информации; лучше, чтобы он был полным. В условиях информационного голода навязать массам идеологию

несравненно проще, нежели в условиях свободного доступа каждого к альтернативным источникам информации. В целом влияние идеологии прямо пропорционально силе контроля соответствующей политической силы (государства) над духовной жизнью общества.

В XIX веке на смену войнам королей пришли войны народов, а уже в XX столетии, после Первой мировой, начались войны идеологий. К концу минувшего века и эти войны себя исчерпали с провозглашенной Френсисом Фукуямой [2] победой либерализма. Однако последний несет в себе свое же отрицание, ибо последовательно проведенный в жизнь, он постулирует, что его идеологией является отсутствие общеобязательной идеологии; данный тезис в ряде стран, как, например, в Украине, даже закреплен конституционно.

Идеологии в эпоху кремниевое человека [1] уже не играют столь значительной роли, как, скажем, несколько десятилетий тому назад. Замечу, что на фоне банкротства идеологий наблюдается значительное увеличение количества *идей*, продуцируемых уже не только кастой профессиональных идеологов. Ныне не только идеи идут в массы, но и сами массы получили возможность выдвигать идеи.

Знание дает власть, поэтому во все времена правители стремились сохранить за собой монополию на знание, держа под своим контролем, соответственно, и возможность творчества. Чем более им это удастся, тем более священной и непостижимой власть представляется в глазах подданных. На ранних стадиях развития общества творческое меньшинство и правящее меньшинство – это почти одно и то же; кесарь есть одновременно жрец, судья и военачальник. Впрочем, сакрализация власти происходит не только в постулирующих ее божественный характер обществах, но и в любой тоталитарной державе, где правитель если и не имеет прямой божественной санкции, то обладает сверхъестественной мудростью и т.п. Зачастую «вождь» одновременно «учитель»; мало меняется суть дела в случае, если функции правителя выполняет правящая организация.

Массовая образованность и развитие средств коммуникации приводят к существенному смещению акцентов. Происходит дифференциация социальной деятельности, следствием чего оказывается разделение функций принятия решений, управления информационными потоками и т.д. между разными институтами и разными носителями. Соответственно, в открытом обществе десакрализация власти происходит вследствие лишения правителя и окружающих его «лучших людей» монополии на знание и творчество.

Любой желающий ныне может пропагандировать существующую или выдвигать свою идеологию в пространстве Интернета – в блогах, на форумах, в социальных сетях, в конце концов, на собственном сайте. С завершением эпохи классических идеологий приходит время идеологий сетевых. В условиях информационного бума, сакрализация одного из элементов общественного механизма – института власти – все более становится анахронизмом, а проблема получения информации отходит на второй план, уступая место проблемам анализа и эффективного ее использования, где институты власти выступают уже не как монополисты, а лишь как участники процесса, в каких-то вопросах кооперирующиеся с другими участниками (например, транснациональными корпорациями, финансово-промышленными группами, общественными организациями, научными коллективами и т.д.), а в каких-то – конкурирующие с ними; при этом государство все меньше контролирует этот постиндустриальный источник власти.

Как видим, банкротство классических политических идеологий не приводит к наступлению эпохи безыдейности. Идеологии же как таковые не исчезают и не могут исчезнуть. Просто формируется новая конфигурация духовной жизни общества, которую можно представить в виде нескольких тенденций.

1. Политические элиты лишились монополии на продуцирование идей. В информационном обществе подобная монополия невозможна в принципе.

2. Собственно политические идеи перестают играть сколь либо важную роль в мировоззрении масс («среднего человека», обывателя). В значительной степени это связано с тем, что общество получает определенную автономию от политических элит, то есть его жизнь духовная и даже материальная все менее определяется со стороны власти.

3. Политические идеологии становятся делом все более непостоянным, они пишутся уже не на десятилетия, тем более, не на века, а «от выборов – к выборам». С одной стороны, это существенно подрывает доверие к такой идеологии, с другой – позволяет силам, ее представляющим, оперативно реагировать на требования времени.

4. У непостоянных идеологий не может быть много постоянных сторонников; последние есть преимущественно у организаций крайнего толка, влияние которых в современном мире неуклонно падает.

Вернут ли политические идеологии свой некогда бывший авторитет? Я так не думаю. Скорей всего, время политических идеологий прошло; они останутся как инструмент завоевания власти теми или иными элитами, но перестанут быть частью общественного мировоз-

зрения. Освободившееся место займут другие формы, некоторые из которых (скажем, сетевые формы идентификации) ныне только формируются.

1. Халаписис А. В. Цифровые технологии и перековка железных людей. *ScienceRise*. 2016. № 24(7/1). С. 55–61. URL: 10.15587/2313-8416.2016.69141
2. Fukuyama F. *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press, 1992. 418 p.

Маргулов Артур Худувич
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор історичних наук, доцент

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ

Розпад Радянського Союзу та поява на його теренах незалежних держав вплинув на всі сфери життя суспільства цих утворень. Криза радянської ідеології та відсутність дієвих заходів молодих державних інституцій у цьому напрямі утворило інформаційно-ідеологічний вакуум. Після авторитарно-тоталітарних методів організації навчально-виховного процесу українське суспільство у 1990-х роках не було готовим до якісної заміни ефективним національним продуктом цієї прогалини.

Довгі роки освітньо-виховний процес у державних закладах освіти був насичений принципами та методами, технологіями, притаманними радянській системі. Такий гібрид частково чи повністю уповільнив процеси впровадження національно-патріотичних концепцій розвитку молоді. Як наслідок, маємо покоління громадян незалежної України, яким ідеали радянського минулого вбачаються привабливішими за сучасні реалії. У такий спосіб було штучно подовжено «життя» Радянського Союзу.

Існуюче державне законодавче регулювання даного питання не мало сталого позитивного ефекту та якості впровадження. Так, були прийняті та реалізовані на державному рівні Концепція національної системи виховання (1996), Концепція національно-патріотичного виховання (2009), Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013–2017 рр., Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012). Лише з часів Революції Гідності, подій на Сході та в Криму до загальнодержавної свідомості прийшло розуміння необхідності таких кроків. Таку потребу усвідомило більшість представників громадянського суспільства та держава як інституція.

Прийнята 16 червня 2015 року Міністерством освіти і науки України Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді стала відповіддю на сучасні виклики. У часи прямої військової агресії, коли гостро постала проблема денационалізації та втрати суверенітету, держава визначає основні пріоритети цієї концепції. Вони базуються на принципах поваги до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); участі у громадсько-політичному житті країни; поваги до прав людини; верховенства права; толерантного ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей; рівності всіх перед законом; готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України [1].

Концепція має чітко визначену проєвропейську спрямованість, у ній проголошено принципи верховенства права, рівності, толерантності. Принципами патріотичного виховання стає формування самоактивності та саморегуляції, соціальної відповідальності. В той саме час вона не позбавлена деяких радянських атавізмів у контексті.

Аналізуючи світовий досвід у галузі національно-патріотичного виховання, маємо розгалужену систему акцентів у даному питанні. У Німеччині превалює конституційний патріотизм, коли люди формують свій патріотизм на досягненнях існуючого устрою, у Франції – зосереджено увагу на підтримці культурного продукту.

Отже, законодавче регулювання патріотичного виховання в нашій країні стає все більш спрямованим на національні потреби, чітко визначеним та послідовним. В ньому закладається базис активної громадянської позиції молоді та її ставлення до суспільства та держави в цілому. Роки перебування у Радянському Союзі із позбавленням національно орієнтованого виховання переросли у дещо агресивні перехідні позиції у зазначеній концепції. Зовнішня військова агресія прискорила появу такої концепції, а з іншого боку, її радикалізувала.

1. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді... // Верховна Рада України: офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15>.